

pieniężnych, prowadzenie bankowej obsługi budżetu państwa, a także opracowywanie statystyki pieniężnej.

Cele i strategię NBP zostały opisane w podrozdziale 3.3.

NBP przysługuje wyłączne prawo do emisji znaków pieniężnych Rzeczypospolitej Polskiej\* (gwarantuje to też Konstytucja RP – art. 227). Warto przypomnieć, że znakami są banknoty i monety opiewające na złote i grosze, oraz że są one prawnymi środkami płatniczymi na terenie całego kraju. Prezes NBP ma uprawnienia, by w drodze zarządzenia ustalić wielkość emisji znaków pieniężnych oraz terminy wprowadzenia ich do obiegu. Ma także możliwość określenia wzorów i wartości nominalnych, a nawet stopu, próby i masy. Należy podkreślić, że NBP ponosi odpowiedzialność zarówno za ilość, jak i wartość wyemitowanych znaków pieniężnych, które funkcjonują w obrocie pieniężnym. Wskazuje na to Konstytucja RP (art. 227): „Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza”.

W celu realizacji powierzonych zadań NBP stosuje instrumenty polityki pieniężnej, które oddziałują na działalność banków komercyjnych, co przekłada się na zachowanie klientów. Wśród nich można wskazać gromadzenie rezerw obowiązkowych, wysokość stóp procentowych czy operacje otwartego rynku.

Instrumenty stosowane przez NBP zostały opisane w podrozdziale 3.4.

### 6.3. Ustawa Prawo bankowe

Ustawa Prawo bankowe (Dz.U. 1997 Nr 140, poz. 939) została uchwalona w 1997 roku i jest jednym z najważniejszych aktów prawnych, które regulują funkcjonowanie banków w Polsce. Wśród najistotniejszych kwestii, które są w niej poruszone, można wymienić procedury normalizujące umowy zawierane między klientami a instytucjami bankowymi. Głównym celem jest w tym zakresie przeciwdziałanie asymetrii informacji, ponieważ to wła-

\* Produkcję znaków pieniężnych NBP zleca odpowiednim wytwórcom – są to Mennica Państwowa i Państwowa Wytwórnia Papierów Wartościowych.

śnie klient jest z reguły na gorszej, nieuprzywilejowanej pozycji. Ustawa obliguje banki m.in. do dostarczania rzetelnych informacji, odpowiedniego przekazu reklamowego, czytelnych zapisów, które mają umożliwić klientom porównywanie dostępnych ofert i dokonywanie jak najbardziej świadomego wyboru. Ustawa Prawo bankowe określa także zakres pojęcia banku oraz ustala rodzaje banków mogących prowadzić działalność na terenie Polski.

Klasyfikacja banków została zaprezentowana w podrozdziale 4.3.

Ustawa ustanawia katalog czynności zastrzeżonych wyłącznie dla banków. Są one określane jako „czynności bankowe *sensu stricto*”, co oznacza, że działania te mogą być podejmowane tylko przez banki. Wskazany jest także szereg innych czynności, które mogą być wykonywane przez banki. Są one określane jako czynności bankowe *sensu largo*, co pozwala podejmować je bankom, a także innym instytucjom.

Czynności bankowe *sensu stricto* i *sensu largo* zostały opisane w podrozdziale 1.1.

**Ustawa Prawo bankowe** składa się z 21 rozdziałów. Każdy z nich odnosi się do innego aspektu funkcjonowania banków w Polsce.

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Rozdział 2. Tworzenie i organizacja banków, oddziałów i przedstawicielstw banków oraz organizacja finansowych spółek holdingowych i finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej

Rozdział 2a. Podejmowanie i prowadzenie działalności przez banki krajowe na terytorium państwa goszczącego oraz przez instytucje kredytowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

Rozdział 2b. Zatwierdzanie działalności finansowych spółek holdingowych oraz finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej

Rozdział 3. Rachunki bankowe

Rozdział 3a. Rachunek VAT
Rozdział 4. Rozliczenia pieniężne przeprowadzane za pośrednictwem banków
Rozdział 5. Kredyty i pożyczki pieniężne oraz zasady koncentracji zaangażowań
Rozdział 6. Gwarancje bankowe, poręczenia i akredytywy
Rozdział 6a. Lokaty strukturyzowane
Rozdział 7. Emisja bankowych papierów wartościowych
Rozdział 8. Szczególne obowiązki i uprawnienia banków
Rozdział 9. Zrzeszanie, łączenie się i podział banków
Rozdział 10. Fundusze własne, kapitał wewnętrzny i gospodarka finansowa banków
Rozdział 11. Nadzór bankowy
Rozdział 11a. Nadzór nad oddziałami instytucji kredytowych
Rozdział 11b. Nadzór skonsolidowany
Rozdział 12. Plany naprawy oraz wczesna interwencja, likwidacja i upadłość banku
Rozdział 13. Odpowiedzialność cywilna i karna
Rozdział 13a. Wskaźniki w zakresie funduszy własnych banków
Rozdział 14. Przepisy przejściowe, zmiany w przepisach obowiązujących i przepisy końcowe

## 6.4. Ustawa o bankach hipotecznych i listach zastawnych

W polskim prawodawstwie oprócz banków uniwersalnych mogą także funkcjonować banki specjalistyczne, wśród których należy wskazać banki hipoteczne powoływane wyłącznie w formie spółki akcyjnej. Ich działalność została szczegółowo uregulowana w Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych.

Pierwszym polskim bankiem hipotecznym był Uprzywilejowany Galicyjski Akcyjny Bank Hipoteczny założony we Lwowie w 1867 roku.

Obowiązująca **ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych** jest wzorowana na Rozporządzeniu Prezydenta RP z 17.03.1928 o prawie bankowym i ustawie obowiązującej w Niemczech.

Funkcjonowanie banków hipotecznych jest ściśle uregulowane. Katalog czynności, jaki został dla nich określony, jest katalogiem zamkniętym, czyli banki hipoteczne nie mogą wykonywać innych czynności niż wskazane. Wyjątkiem są sposoby zagospodarowania wolnych środków. Wśród podstawowych czynności przewidziano:

- udzielanie kredytów zabezpieczonych hipoteką,
- udzielanie kredytów niezabezpieczonych hipoteką, ale zabezpieczonych w pełnej wysokości wraz z należnymi odsetkami, za pomocą gwarancji lub poręczenia udzielonych przez: NBP, EBC, rządy lub banki centralne państw członkowskich UE, OECD,
- nabywanie wierzytelności innych banków z tytułu udzielonych przez nie kredytów zabezpieczonych hipoteką,
- emitowanie hipotecznych listów zastawnych,
- emitowanie publicznych listów zastawnych.

Dodatkowo bank hipoteczny może zaciągać kredyty i pożyczki, emitować obligacje, przechowywać papiery wartościowe, nabywać akcje lub udziały, świadczyć usługi konsultacyjno-doradcze związane z rynkiem nieruchomości.

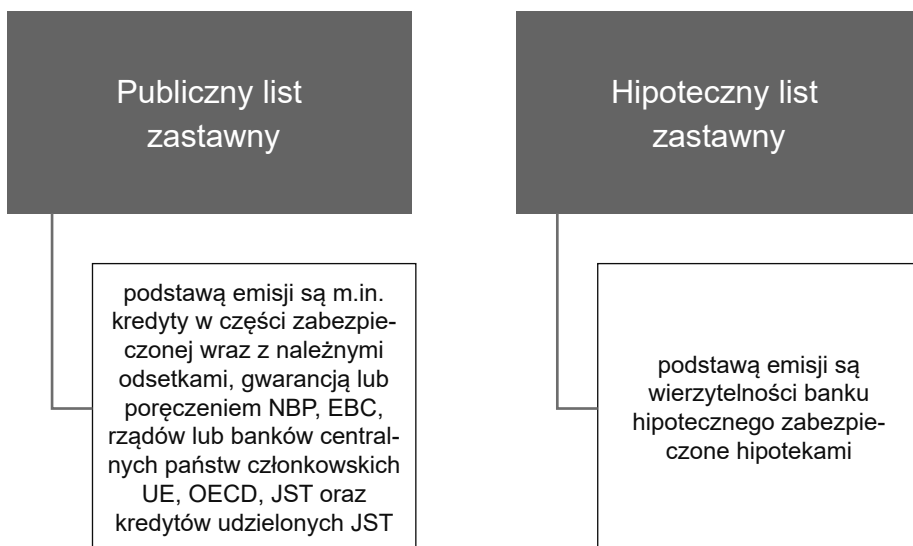
Warto jednak raz jeszcze zaznaczyć, że ustawodawca przewidział możliwość dysponowania wolnymi środkami. W związku z tym bank hipoteczny może założyć lokatę, nabyć wyemitowane przez siebie listy zastawne, nabyć papiery wartościowe, nabyć listy zastawne innych banków hipotecznych, nabyć nieruchomości w celu uniknięcia strat z tytułu udzielonych kredytów.

Ustawa zawiera także katalog norm ostrożnościowych, których głównym celem jest sprecyzowanie działalności banków hipotecznych. Wśród nich można wskazać:

- **zasadę pełnej specjalizacji** – określa czynności dozwolone dla banków hipotecznych,
- **granicę obiegu** – precyzuje łączną wartość nominalną listów zastawnych banku hipotecznego, które są w obiegu, do poziomu 40-krotności posiadanych funduszy własnych,
- **zasadę szczególnego nadzoru** – obliuguje KNF do powołania powiernika, a także co najmniej jednego jego zastępcy na okres sześciu lat, którzy nadzorują pokrycie emitowanych listów zastawnych, a także przestrzeganie norm ostrożnościowych,

- **granicę emisji** – środki uzyskane z emisji listów zastawnych umożliwiają refinansowanie kredytów zabezpieczonych hipotecznie, ale w odniesieniu do pojedynczego kredytu lub pojedynczej wierzytelności limit ten nie może przekroczyć równowartości 60% bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości.

Ustawa określa także zasady emisji listów zastawnych (rysunek 6.3). Warto przypomnieć, że list zastawny jest rodzajem papieru wartościowego, a dokładniej obligacji, którego prawo emisji mają jedynie banki hipoteczne. List zastawny nie może mieć formy dokumentu, chyba że jednostkowa wartość nominalna przekracza równowartość 100 000 euro (stosowany jest średni kurs euro ogłoszony przez NBP w dniu podjęcia decyzji o emisji). Jednocześnie każdy list zastawny podlega zarejestrowaniu w krajowym depozycie papierów wartościowych.



**Rysunek 6.3**

Rodzaje listów zastawnych

Źródło: opracowanie własne.

Hipoteczne listy zastawne są instrumentami o szczególnie niskim poziomie ryzyka inwestycyjnego ze względu na wielostopniowe zabezpieczenia. Wśród innych instrumentów finansowych są one wymieniane jako te o najwyższym poziomie bezpieczeństwa inwestycji, porównywalnym z obligacjami Skarbu Państwa. Jednocześnie stanowią znakomity sposób pozyskiwania środków w celu sfinansowania kredytu długoterminowego.

pieniężnych z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania przez bank czynności bankowych lub innych czynności na rzecz konsumenta. Zasady i zadania arbitrażu bankowego są określone w regulaminie dostępnym na stronie internetowej ZBP (rysunek 7.2).

#### Regulamin Bankowego Arbitrażu Konsumentckiego

[https://zbp.pl/getmedia/55476fae-d8f4-476a-b756-c20f71c6d816/BAK\\_Regulamin](https://zbp.pl/getmedia/55476fae-d8f4-476a-b756-c20f71c6d816/BAK_Regulamin)

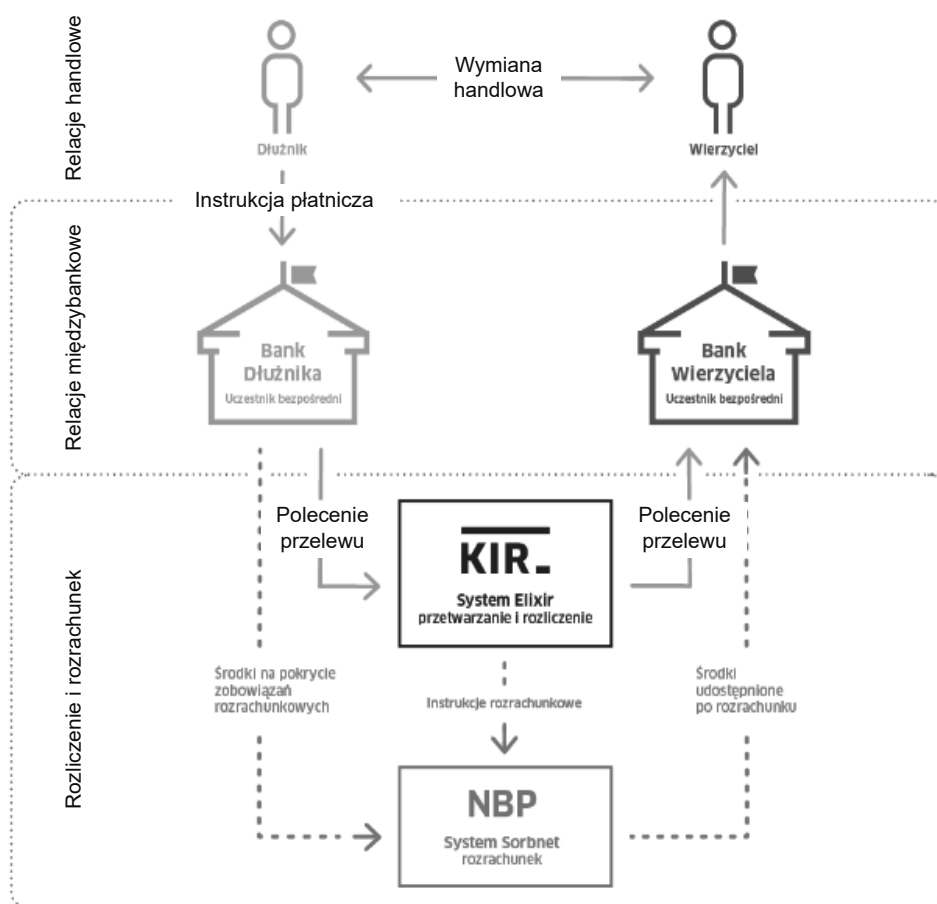
Podmiotem infrastruktury polskiego systemu płatniczego oraz dostawcą cyfrowych rozwiązań dla bankowości, gospodarki i administracji jest **Krajowa Izba Rozliczeniowa**. Jej najważniejszą rolą z perspektywy systemu bankowego jest prowadzenie systemów płatności Elixir, Express Elixir i Euro Elixir.

System **Elixir** to elektroniczny system rozliczeń międzybankowych umożliwiający realizację przelewów w złotych pomiędzy rachunkami prowadzonymi przez wszystkie banki w Polsce. Transakcje mogą być kierowane do systemu w trybie 24/7/365, a ich rozliczenie następuje w czasie jednej z trzech sesji odbywających się od poniedziałku do piątku, z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy. Sesje kończą się rozrachunkiem w systemie SORBNET2 prowadzonym przez Narodowy Bank Polski, czyli transferem środków pieniężnych między rachunkami rozliczeniowymi banków w NBP. Funkcjonowanie systemu Elixir opiera się na wykorzystaniu wielostronnego nettingu, czyli kompensaty transferów realizowanych pomiędzy bankami. Schemat rozliczenia w systemie Elixir przedstawiono na rysunku 7.3.

System **Express Elixir** jest systemem rozliczeniowym umożliwiającym bezpośrednią realizację przelewów natychmiastowych. Transfer środków z banku do banku w większości przypadków trwa od kilku do kilkunastu sekund. System jest dostępny 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu, 365 dni w roku, ale w bankach czas dostępności jest różny. Maksymalną wartość pojedynczego przelewu ustala bank; zgodnie z zasadami funkcjonowania systemu może ona wynosić maksymalnie 100 000 zł dla standardowych przelewów oraz 250 000 zł do organów celno-skarbowych.

#### Dostępność Express Elixir w bankach

<https://www.expresselixir.pl/tabela-dostepnosci/>



Rysunek 7.3

Schemat rozliczenia w systemie Elixir

Źródło: <https://www.kir.pl/nasza-oferta/banki/rozliczenia/elixir>

**Euro Elixir** to elektroniczny system międzybankowych rozliczeń płatności w euro przetwarzający przelewy przesyłane między bankami w Polsce oraz wysyłane za granicę. W ramach tego systemu są przeprowadzane rozliczenia wewnątrzsystemowe, które obejmują transakcje pomiędzy uczestnikami systemu Euro Elixir, oraz międzysystemowe – zaliczają się do nich transakcje, w przypadku których wyłącznie jedna strona jest uczestnikiem systemu Euro Elixir (do zewnętrznych systemów rozliczeniowych należą obecnie: system STEP2 oraz systemy izb partnerskich EACHA – Equens i IberPay).

Krajowa Izba Rozliczeniowa świadczy ponadto różne **usługi dla banków**, które podnoszą poziom digitalizacji procesów oraz zwiększają bezpieczeń-

stwo i efektywność ich funkcjonowania w obszarze rozwiązań cyfrowych. Wśród nich na uwagę zasługują:

- Ognivo – usługa, która umożliwia elektroniczną wymianę informacji pomiędzy uczestnikami systemów rozliczeniowych oraz instytucjami współpracującymi z bankami;
- Swift KIR – usługi związane z udostępnianiem i obsługą łączy do sieci SWIFTNet i wsparciem technicznym przy realizacji projektów IT związanych z infrastrukturą swiftową banków;
- Paybynet – usługa szybkich płatności internetowych, umożliwiająca realizację płatności online bezpośrednio z rachunku bankowego klienta na rachunek bankowy sklepu internetowego lub urzędu;
- Szafir – usługi związane z podpisem elektronicznym;
- eArchiwum – usługi z zakresu archiwizacji, przetwarzania, zarządzania i udostępniania dokumentacji.

Ważną instytucją wspierającą banki jest **Biuro Informacji Kredytowej**, które prowadzi system gromadzenia i udostępniania danych o historii kredytowej klientów banków, SKOK-ów i firm pożyczkowych. Zbiór danych BIK obejmuje informacje o klientach niemalże wszystkich banków (komercyjnych, spółdzielczych), spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych oraz dużej części firm pożyczkowych. Raporty kredytowe udostępniane przez BIK bankom są wykorzystywane w wielu obszarach ich działalności, a w szczególności w ocenie zdolności kredytowej i podejmowaniu decyzji kredytowych, ograniczaniu ryzyka wyłudzeń kredytów, monitorowaniu zadłużenia klientów w innych bankach i instytucjach pozabankowych, zarządzaniu ryzykiem kredytowym oraz planowaniu działań marketingowo-sprzedażowych.

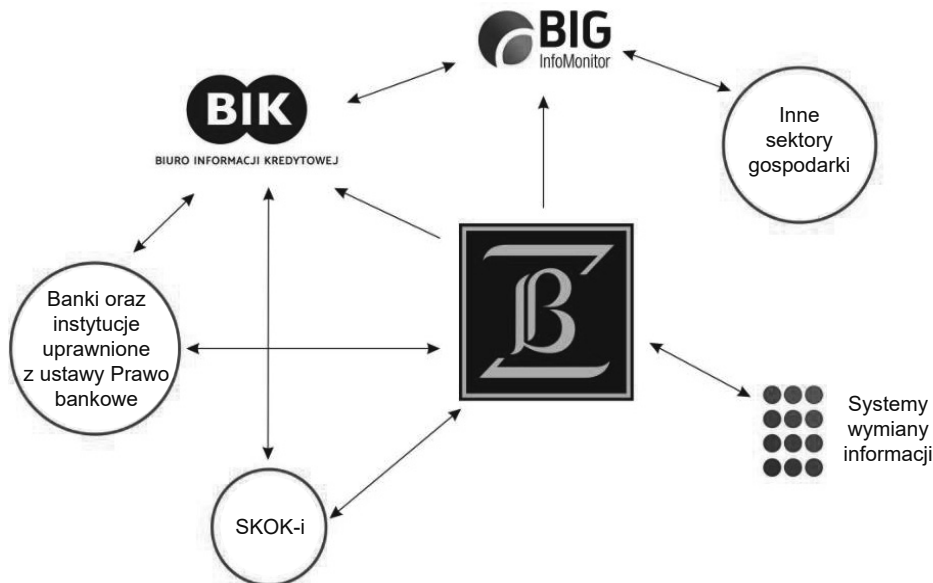
Podstawą współpracy Biura Informacji Kredytowej z instytucjami finansowymi jest zasada wzajemności, która polega na umożliwieniu korzystania z informacji zgromadzonych i przetworzonych w BIK jedynie tym instytucjom, które przekazują dane o swoich klientach do BIK. Oferta BIK obejmuje dane o zobowiązaniach kredytowych klientów indywidualnych oraz podmiotów gospodarczych, a także narzędzia wspierające proces analizy ryzyka wyłudzeń kredytów.

## 7.5. Bazy danych wykorzystywane przez banki

Rola informacji w działalności bankowej jest nie do przecenienia. Jej pozyskiwanie odbywa się między innymi dzięki udziałowi we wspomnianym BIK, ale także poprzez wykorzystanie zewnętrznych baz danych. Instytucje sektora bankowego korzystają w szczególności z następujących baz:



- SWIP – System Wymiany Informacji o Przedmiotach – udostępnia informacje o próbach wyłudzeń i przestępstwach w obrocie gospodarczym oraz składnikach majątkowych posiadanych na podstawie umowy leasingu lub pożyczki w zakresie działalności przedsiębiorstw;
- BRIBIT – Bankowy Rejestr Incydentów Bezpieczeństwa IT – narzędzie dla banków wykorzystywane do gromadzenia informacji o incydentach bezpieczeństwa IT przydatnych w zarządzaniu ryzykiem operacyjnym oraz przeciwdziałania zagrożeniu dla cyberbezpieczeństwa banków i całego sektora;
- System DOKUMENTY ZASTRZEŻONE – ogólnopolski system przeciwdziałający wyłudzeniom z użyciem cudzej tożsamości, gromadzący dane o utraconych (zagubionych lub skradzionych) dokumentach – przede wszystkim o dowodach osobistych i paszportach;
- System ZASTRZEGANIA KART – zautomatyzowana infolinia (+48) 828 828 828, która przekierowuje do odpowiedniej infolinii wydawcy (banku), w celu dokonania zastrzeżenia karty;
- Baza AMRON – System Analiz i Monitoringu Rynku Obrotu Nieruchomościami – ogólnopolska baza danych o cenach i wartościach nieruchomości, umożliwiająca przeprowadzanie analiz i monitorowanie zjawisk zachodzących na rynku nieruchomości;



**Rysunek 7.4**

Instytucje i systemy wymiany informacji bankowej

Źródło: <https://nzb.pl/wyklad-systemy-wymiany-informacji-zwiazku-bankow-polskich>

- System ZORO – System Zdarzeń z Obszaru Ryzyka Operacyjnego – system, w którym gromadzone są informacje o zdarzeniach wynikających z ryzyka operacyjnego, jego pogranicza lub ryzyka kredytowego, skutkiem których bank poniósł stratę finansową i może być narażony na potencjalną stratę w przyszłości; podstawowe narzędzie do zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach.  
Na rysunku 7.4 zaprezentowano instytucje i systemy wymiany informacji dla banków oraz powiązania między nimi.

## Bibliografia

- Iwanicz-Drozdowska, M. (2018). Europejska sieć bezpieczeństwa finansowego. Rozwiązania pokryzysowe. *Studia BAS*, 1(53), 7–24.
- Iwańczuk-Kaliska, A., Marszałek, P., Schmidt-Jessa, K. i Warchlewska, A. (2021). *Ocena zmian na rynku płatności w Polsce*. Raport w ramach Programu Analityczno-Badawczego ZBP nr 10/2021.
- Mikita, M. (2021). Stabilność systemu finansowego Unii Europejskiej. *Studia BAS*, 3, 87–116.
- Ustawa z dnia 21 lipca 2006 roku o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz.U. z 2016 roku Nr 157, poz. 1119 ze zm.).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz.U. z 2015 roku poz. 1513 ze zm.).
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz.U. z 2016 roku poz. 996 ze zm.).

Polskich raport z analizą sytuacji finansowej banków, wydzielając w nim sektor banków spółdzielczych.

#### Przykładowy raport z 2020 roku

[https://www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP\\_BAN-KI2020\\_FINAL](https://www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP_BAN-KI2020_FINAL)

#### Przykładowy raport z 2021 roku

<https://www.zbp.pl/getmedia/fbdb207c-0214-40b2-a614-6a1929a111ba/Raport-Banki-2021>

Wstępna analiza polega na przejrzaniu sprawozdania finansowego banku i zwróceniu uwagi przede wszystkim na najważniejsze wielkości bilansowe (m.in. sumę bilansową, która wyraża skalę działania banku, fundusze/kapitały własne, które wyrażają bezpieczeństwo finansowe banku) i wynikowe (m.in. wynik finansowy ogółem i na poszczególnych poziomach jego tworzenia). Pozwala ona wstępnie zidentyfikować pozytywne oraz negatywne zjawiska w działalności banku. Analiza obejmuje m.in. analizę pionową (struktury) i poziomą (dynamiki). Analiza struktury określa udział poszczególnych pozycji w całości, na przykład do sumy bilansowej, a analiza dynamiki określa tempo zmian poszczególnych pozycji w czasie. Analiza dynamiki za okres kilku lat pozwala na śledzenie tendencji w kształtowaniu się danych wielkości, a następnie ich ocenę. Analiza dynamiki może być przeprowadzona w ujęciu nominalnym i realnym. Ta druga jest szczególnie wskazana przy rosnącej inflacji.

W ramach **analizy wskaźnikowej** można wyróżnić następujące obszary oceny sytuacji finansowej banku:

- analiza płynności,
- analiza wypłacalności,
- analiza rentowności i marż,
- analiza jakości aktywów,
- analiza efektywności kosztowej,
- analiza efektywności posiadanych zasobów,
- wskaźniki giełdowe.

Wybrane wskaźniki w ramach wskazanych obszarów zostały zebrane w tabeli 9.3 wraz z ich interpretacją.

**Tabela 9.3**  
Obszary i wskaźniki w analizie finansowej banku

Nazwa wskaźnika	Wzór	Interpretacja
Wskaźniki płynności		
Udział aktywów płynnych w aktywach ogółem	$\frac{\text{aktywa płynne}}{\text{aktywa ogółem}}$	im wyższa ich wartość, tym więcej środków płynnych posiada bank w swoich aktywach, a więc łatwiej mu poradzić sobie w przypadku nieoczekiwanych wypłat środków pieniężnych klientów oraz tym łatwiej bank może udzielać kredytów
Wskaźnik płynności szybkiej	$\frac{\text{kasa + operacje z bankiem centralnym + należności bieżące od sektora finansowego}}{\text{zobowiązania bieżące od sektora finansowego, niefinansowego, budżetowego i z tytułu emisji dłużnych krótkoterminowych papierów wartościowych}}$	oznacza pokrycie zobowiązań bieżących kasą i płynnymi aktywami w banku centralnym i bankach komercyjnych, optymalna wartość wynosi 1, nominanta
Wskaźnik płynności bieżącej wg MFW	$\frac{\text{kasa + operacje z bankiem centralnym + należności od sektora finansowego}}{\text{zobowiązania ogółem}}$	oznacza pokrycie zobowiązań ogółem kasą i płynnymi aktywami w banku centralnym i bankach komercyjnych, zadowalający poziom tego wskaźnika przekracza 0,9, nominanta
Wskaźnik płynności strukturalnej	$\frac{\text{kasa + rachunki bieżące w banku centralnym i innych bankach + rezerwa obowiązkowa + bony pieniężne i skarbowe}}{\text{depozyty bieżące sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych}}$	oznacza pokrycie depozytów bieżących od sektora niefinansowego i budżetowego kasą, aktywami płynnymi w banku centralnych i bankach komercyjnych oraz bonami pieniężnymi i skarbowymi
Wskaźnik płynności krótkoterminowej LCR ( <i>Liquidity Coverage Ratio</i> )	$\frac{\text{aktywa płynne}}{\text{wypływy netto do 30 dni}} \geq 1$	miara typu „horyzont przeżycia” w sytuacji kryzysowej – posiadany zapas aktywów płynnych oraz wysokiej jakości należności ma pozwolić na pokrycie odpływu środków w ciągu 30 dni, nominanta
Wskaźnik stabilnego finansowania NSFR ( <i>Net Stable Funding Ratio</i> )	$\frac{\text{fundusze własne + fundusze obce stabilne}}{\text{pozycje wymagające pokrycia stabilnymi źródłami finansowania}} \geq 1$	ma zapewnić stabilność finansowania banku w okresie jednego roku, gdyby wystąpiła sytuacja kryzysowa, nominanta

cd. tab. 9.3

Nazwa wskaźnika	Wzór	Interpretacja
<b>Wskaźniki wypłacalności</b>		
Wskaźnik dźwigni (samofinansowania)	$\frac{\text{kapitał własny}}{\text{suma bilansowa}} \approx 10\%$	określa udział kapitału własnego w finansowaniu aktywów, nominanta
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	$\frac{\text{kapitały obce}}{\text{suma bilansowa}} \approx 90\%$	określa udział kapitałów obcych w finansowaniu aktywów, nominanta
Współczynnik wypłacalności	$\frac{\text{fundusze własne}}{12,5 \times \text{całkowity wymóg kapitałowy}} \geq 10,5\%$	określa poziom bezpieczeństwa finansowego banku, tj. pokrycie funduszami własnymi ryzyka bankowego, nominanta
Wskaźnik kreatywności (L/D, <i>Loans/Deposits</i> )	$\frac{\text{wartość kredytów ogółem}}{\text{wartość depozytów ogółem}} \approx 1$	określa, w jakim stopniu kredyty są finansowane z najtańszych depozytów, nominanta
<b>Wskaźniki rentowności i marż</b>		
Rentowność sprzedaży (ROS, <i>Return on Sales</i> )	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{przychody operacyjne}}$	określa rentowność sprzedaży z działalności operacyjnej, stymulanta
Rentowność aktywów (ROA, <i>Return on Assets</i> )	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{suma bilansowa}}$	określa rentowność aktywów, stymulanta
Rentowność kapitału własnego (ROE, <i>Return on Equity</i> )	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{kapitały własne}}$	określa rentowność kapitału własnego, stymulanta
Marża odsetkowa (NIM, <i>Net Interest Margin</i> )	$\frac{\text{wynik odsetkowy}}{\text{aktywa}}$	określa poziom wyniku z odsetek na jednostkę aktywów, stymulanta
Marża prowizyjna (NCM, <i>Net Commission Margin</i> )	$\frac{\text{wynik z tytułu opłat i prowizji}}{\text{aktywa}}$	określa poziom wyniku prowizyjnego na jednostkę aktywów, stymulanta
<b>Wskaźniki jakości aktywów</b>		
Obciążenie wyniku saldem rezerw	$\frac{\text{saldo rezerw (rezerwy zawiązane – rezerwy rozwiązane)}}{\text{wynik na działalności bankowej}}$	wskaźnik pokazuje zjawisko pogarszania się jakości kredytów, destymulanta

cd. tab. 9.3

Nazwa wskaźnika	Wzór	Interpretacja
<b>Wskaźniki jakości aktywów</b>		
Wskaźnik kredytów zagrożonych (NPL, <i>Non Performing Loans</i> )	$\frac{\text{kredyty zagrożone}}{\text{kredyty brutto ogółem}}$	wskaźnik pokazuje, jaka część portfela kredytowego nie jest obsługiwana, destymulanta
<b>Wskaźniki efektywności kosztowej</b>		
Wskaźnik koszty/dochody (C/I, <i>Costs/Income</i> )	$\frac{\text{koszty działania banku} + \text{amortyzacja}}{\text{wynik na działalności bankowej}}$	wskaźnik pokazuje, ile kosztów działania banku i amortyzacji przypada na jednostkę dochodu na działalności bankowej, destymulanta
<b>Wskaźniki efektywności posiadanych zasobów</b>		
Efektywność depozytów	$\frac{\text{wartość depozytów}}{\text{zatrudnienie ogółem}}$	określa wartość depozytów na 1 zatrudnionego, stymulanta
Efektywność kredytów	$\frac{\text{wartość kredytów}}{\text{zatrudnienie ogółem}}$	określa wartość kredytów na 1 zatrudnionego, stymulanta
Efektywność zysku netto	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{zatrudnienie ogółem}}$	określa wartość zysku na 1 zatrudnionego, stymulanta
Efektywność aktywów	$\frac{\text{suma bilansowa}}{\text{zatrudnienie ogółem}}$	określa wartość aktywów na 1 zatrudnionego, stymulanta
<b>Wskaźniki giełdowe</b>		
Zysk na akcję (EPS, <i>Earning per Share</i> )	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{liczba akcji}}$	określa wartość zysku przypadającą na 1 akcję, stymulanta
Cena do zysku na akcję (P/E, <i>Price versus Earning</i> )	$\frac{\text{cena akcji}}{\text{zysk netto na akcję (EPS)}}$	określa stosunek ceny akcji do zysku na akcję, destymulanta
Wartość księgowa na akcję (BVPS, <i>Book Value per Share</i> )	$\frac{\text{wartość księgowa}}{\text{liczba akcji}}$	określa wartość księgową przypadającą na 1 akcję, stymulanta
Cena do wartości księgowej na akcję (P/BV, <i>Price versus Book Value</i> )	$\frac{\text{cena akcji}}{\text{wartość księgowa na akcję (BVPS)}}$	określa stosunek ceny akcji do wartości księgowej na akcję, destymulanta

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Kopiński, 2008; Marcinkowska, 2007; Orzechwa-Maliszewska i Worobiej, 2008).

Wszystkie wskaźniki w analizie finansowej banku można przyporządkować do jednej z trzech grup:

- **stymulanty** – im wyższa wartość, tym lepiej, na przykład rentowność,
- **destymulanty** – im niższa wartość tym lepiej, na przykład efektywność kosztowa C/I,
- **nominanty** – powinny osiągać wartość w określonym przedziale, mogą mieć ograniczenie z dołu (nie mniejsze niż) lub z góry (nie większe niż), na przykład płynność.

Poza klasyczną analizą wskaźnikową sytuację finansową banku można zbadać również metodą **DEA (data envelopment analysis)**. DEA należy do nieparametrycznych metod szacowania efektywności operacyjnej. Do podstawowych modeli DEA należą modele CCR (*charnes, cooper, rhoades*) i BCC (*banker, charnes, cooper*). Podstawową różnicę między wspomnianymi modelami stanowi sposób uwzględnienia efektów skali, tzn. model CCR odnosi się do efektów stałych, a model BCC do efektów zmiennych. Typowymi miarami w szacowaniu efektywności mikroekonomicznej za pomocą metody DEA są: minimalizacja kosztów, maksymalizacja dochodów, minimalizacja nakładów i maksymalizacja efektów.

## 9.4. Sprawozdawczość banku dla celów ostrożnościowych, nadzorczych i monetarnych

Banki pełnią w gospodarce wiele różnych funkcji i ich standingiem finansowym oraz bezpieczeństwem są zainteresowane instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego (*financial safety net*), co jest źródłem obowiązków sprawozdawczych względem tych instytucji.

Sieć bezpieczeństwa finansowego została opisana w rozdziale 7.

sami takiej organizacji systemu bankowego są: Szwecja (lata 1831–1904), Szwajcaria (1826–1907), Kanada (1867–1935), USA (1837–1913), Australia (1850–1930) oraz przede wszystkim Szkocja (w latach 1716–1844).

Najważniejsze cechy funkcjonowania wolnej bankowości w tych krajach przedstawiono w tabeli 13.1. Wynika z niej, że poszczególne systemy znacznie się różniły. Odmienne też oceniano ich skuteczność. Zasadniczo okres funkcjonowania wolnej bankowości w USA postrzega się zarówno jako czas chaosu, jak i okres sprawnego działania systemu pieniężnego. Natomiast pozostałe kraje, w tym zwłaszcza Kanadę i Szkocję, można uznać za przykłady dobrze działającego systemu.

Wśród zalet funkcjonowania tych systemów najczęściej wymieniano korzyści – zarówno dla klientów banków, jak i całej gospodarki – płynące z wolnej konkurencji. Konieczność sprostania konkurencji, a także dbałość o reputację, stanowiącą niezbędny warunek utrzymania się na rynku, miały być zatem **czynnikiem wymuszającym uczciwość i rzetelność banków**. Przede wszystkim banki nie mogły sobie pozwolić na nadmierną emisję pieniądza. Straciłyby wówczas reputację, a ponadto stanęłyby w obliczu upadłości w następstwie masowego zgłaszania do wykupu banknotów emitowanych przez uprawiającą taki proceder instytucję.

Wskazywano także, że dzięki brakowi regulacji banki będą samodzielnie tworzyć sieć bezpieczeństwa (co ograniczy problem pokusy nadużycia) na przykład z udziałem prywatnej izby rozrachunkowej czy prywatnego systemu ubezpieczeń depozytów. Rozwiną również rynek międzybankowy służący zaspokajaniu potrzeb w zakresie bieżącej płynności. Nie będą zaś skazane na swoisty monopol banku centralnego w tej dziedzinie. Jak wynika z tabeli 13.1, oczekiwania te w dużej mierze okazały się uzasadnione.

**Tabela 13.1**

Najważniejsze historyczne systemy wolnej bankowości i ich charakterystyka

Kraj	Lata funkcjonowania	Charakterystyka
Szkocja	1716–1845	System postrzegany jako efektywny i sprzyjający wzrostowi gospodarczemu Szkocji; system innowacyjny i stabilny – w okresie tym upadł tylko jeden bank; do 1844 działało 19 banków emisyjnych; cztery ograniczenia działalności banków: <i>option clauses</i> – możliwości opóźnienia wymiany banknotów na kruszec, ograniczenia w emisji banknotów o małych nominałach, nieograniczona odpowiedzialność wspólników bankowych działająca jako bariera wejścia na rynek, Bank of Scotland, Royal Bank of Scotland i Bank Anglii jako „niby” banki centralne



cd. tab. 13.1

USA	1837–1862	<b>Okres wolnej bankowości (<i>free banking era</i>)</b> Odmienne regulacje w poszczególnych stanach – od zakazu działalności bankowej do banków stanowych; tzw. „prawo o wolnej bankowości” – swoboda emisji banknotów pod warunkiem, że będą one miały pokrycie w obligacjach stanowych lub federalnych; w niektórych stanach minimalne wymogi kapitałowe; brak barier wejścia, zakaz tworzenia sieci oddziałów zakaz tworzenia placówek przez banki z innych stanów; możliwość działania jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością; działalność systemów wolnej bankowości bardzo kontrowersyjna, tzw. dzika bankowość ( <i>wildcat banking</i> ), głównie w stanach zachodnich, (zwłaszcza w Michigan, Illinois i Indianie); wysoka ocena systemu nowojorskiego
	1863–1913	<b>Okres tzw. bankowości narodowej (<i>national banking era</i>)</b> Formalnie ustanowiono wiele regulacji (zakaz emisji banknotów, kwestie związane z depozytami leżały w gestii władz stanowych); praktycznie nadal działała wolna bankowość, system będący kompromisem między zwolennikami poprzedniego systemu a zwolennikami tzw. greenbacków – niewymiennej waluty emitowanej w czasie wojny; występowały okresy paniki na rynku (1873, 1893, 1907)
Szwecja	1830–1904	System bardzo złożony i wyrafinowany jak na ówczesne czasy; sprzyjający rozwojowi ekonomicznemu; jedno z głównych osiągnięć – rozwój płynnego rynku międzybankowego; jedno bankructwo banku w okresie <i>free banking</i> ; aż do 1874 roku brak obowiązku utrzymywania rezerw minimalnych; emisja banknotów musiała być w pełni pokryta sumą papierów wartościowych utrzymywanych jako część kapitału własnego, kruszcu i pieniądza będącego prawnym środkiem płatniczym (banknoty Riksbanku); do 1864 roku limit stóp procentowych; funkcjonował międzybankowy system clearingowy
Szwajcaria	1826–1881	System stabilny – upadł tylko jeden bank; funkcjonowały trzy rodzaje banków emisyjnych: prywatne banki komercyjne, banki kantonalne i lokalne banki oszczędnościowe; uprzywilejowana pozycja banków kantonalnych; system znacznie „usztyniony” w następstwie przyjęcia Federalnego Prawa Bankowego w 1881 roku, bardzo ściśle uregulowało ono zasady emisji – w zasadzie wyeliminowana została emisja banknotów przez banki prywatne, ponadto banki zostały zobligowane do wymiany banknotów według wartości nominalnej (czyli <i>de facto</i> usztynienia kursów wymiany między nimi), co przyczyniło się do nadmiernej emisji
Kanada	1830–1935	System bardzo stabilny; pewne bariery wejścia (statut zatwierdzany przez władze); Bank of Montreal jako quasi-bank centralny; banki emitowały banknoty na podstawie ogólnych aktywów; banknoty wymienne na złoto lub tzw. <i>dominion notes</i> (banknoty emitowane przez rząd, mające pokrycie w złocie); swoboda otwierania oddziałów; nie wystąpiła sytuacja runu na banki i paniki bankowej, żaden bank kanadyjski nie upadł w czasie wielkiego kryzysu

Źródło: opracowanie własne.

Niezależnie od wymienionych zalet systemy wolnej bankowości na ogół krytykowano. Najczęstszym zarzutem pod ich adresem było to, że nie **były w stanie zapewnić bezpiecznego, stabilnego funkcjonowania banków** i niezakłóconego obrotu pieniężnego. Wskazywano, że niepodlegające regulacjom i nadzorowi banki często zawieszały wykup swoich banknotów lub/i upadały. Wiązało się to ze znacznymi stratami dla podmiotów utrzymujących banknoty danego banku. W warunkach braku kontroli nad bankami oraz możliwości swobodnego rozpoczynania działalności bankowej szerokie było również pole do oszustw i nadużyć. Stąd pojawiło się określanie tych systemów jako „dzika” czy też „**drapieżna**” **bankowość** (*wildcat banking*, *predatory banking*).

Często formułowano również poglądy krytykujące wolną bankowość z **makroekonomicznego punktu widzenia**. Twierdzono mianowicie, że w warunkach swobody banków w zakresie emisji banknotów podaż pieniądza w danej gospodarce może być nadmierna. Nie ma bowiem żadnych mechanizmów (poza oddziaływaniem konkurencji rynkowej, której efektywność kwestionowano) ograniczających potencjalną nadmierną emisję. W takiej sytuacji nieuchronne musiałyby zaś być znaczące wahania poziomu cen.

Mimo tych problemów systemy wolnej bankowości funkcjonowały w większości najważniejszych państw dziewiętnastowiecznego świata. Wyzwaniem okazały się dopiero **poważne zmiany** w funkcjonowaniu systemów pieniężnych i całych społeczeństw. Mianowicie postępowało wzmocnienie się państw narodowych, których władze szybko uświadomiły sobie zalety posiadania monopolu w sferze kreacji i regulacji pieniądza (zobacz rozdział 2). Zakłócenia w funkcjonowaniu systemów *free banking* stanowiły przy tym dodatkowy argument na rzecz objęcia działalności bankowej wzmożoną kontrolą państwa. Przez długi okres epizody wolnej bankowości były postrzegane jako czas wyjątkowej niestabilności i masowych nadużyć w dziedzinie emisji i obiegu pieniądza. Badania w ostatnich dekadach podważyły jednak pogląd o chaosie spowodowanym deregulacją działalności podmiotów bankowych.

Po pierwsze, zaczęły się pojawiać wątpliwości, na ile systemy bankowe postrzegane jako wolne były nimi w istocie. Innymi słowy, zaczęto stawiać sobie pytanie, na ile poszczególne systemy faktycznie wyczerpywały znamiona wolnej bankowości. Jak wynika z tabeli 13.1, w poszczególnych krajach istniały ograniczenia działalności bankowej. Znalazło to potwierdzenie w badaniach empirycznych. Okazało się, że okresy występowania faktycznie „wolnej” bankowości były stosunkowo rzadkie. Po drugie, problemy często wynikały właśnie z odejścia od zasad tego systemu. Tak było właśnie w bankach amerykańskich. „Dzika” bankowość często była następstwem przyjętych w poszczególnych stanach rozmaitych ograniczeń swobody działania

banków (zakaz tworzenia oddziałów, chronienie niewypłacalnych banków przed zamknięciem przez sądy, wymóg utrzymywania obligacji będących pokryciem emitowanych banknotów). Po trzecie, problemy prywatnych banków wynikały często z niekorzystnych warunków zewnętrznych (np. recesji). „Dzika” bankowość nie wystąpiła też zasadniczo na dużą skalę w innych krajach. Można zatem uznać, że deregulacja działań banków nie prowadziła automatycznie do oszustw i nadużyć.

Ponadto, jak pokazuje przykład Szkocji, w której występowała większość cech dystynktywnych wolnej bankowości, tego typu system może funkcjonować sprawnie. Nie występowały upadłości banków i system był zasadniczo stabilny (tabela 13.1). Ocena historycznych doświadczeń wolnej bankowości nie jest zatem jednoznaczna. Niewątpliwie jednak nadużyciem byłoby przypisywanie tego typu rozwiązaniom instytucjonalnym samych wad.

Stąd między innymi wziął się wspomniany renesans badań nad wolną bankowością. Można w nich wyróżnić co najmniej **trzy nurty** w zależności od tego, co uznaje się za dominujący środek płatniczy. Nurtami tymi są: (1) nowoczesna wolna bankowość (*modern free banking*) – nawiązująca w dużym stopniu do dziewiętnastowiecznych koncepcji *free banking*, postulująca zderegulowany system pieniężny, w którym funkcjonują prywatne wymienne jednostki pieniężne, emitowane przez poszczególne banki; (2) prace rozpatrujące konkurencję walutową między obiegającymi równolegle prywatnymi jednostkami fiducjarnymi, wywodzące się z koncepcji denacjonalizacji pieniądza Fryderyka Haeyka; (3) tzw. nowa ekonomia pieniężna (*new monetary economics*). Porównanie tych nurtów ujęto w tabeli 13.2.

Można zatem zauważyć, że formułowane współcześnie koncepcje wolnej bankowości cechują się bardzo dużą różnorodnością. Odnosi się to zarówno do samej jednostki pieniężnej, jak i organizacji oraz funkcjonowania systemów bankowych będących instytucjonalną podstawą tworzenia pieniądza.

## 13.3. Bankowość islamska

Bankowość islamska (muzułmańska) jest zjawiskiem stosunkowo młodym – jej formalne powstanie datuje się na okres po II wojnie światowej. Warto podkreślić, że ten rodzaj bankowości, jak i większość aspektów życia, **opiera się na prawie szariat**. Można więc stwierdzić, że strefy *sacrum* i *profanum* nachodzą na siebie i zazębiają się wzajemnie. Początków sformalizowanej bankowości muzułmańskiej można doszukiwać się w latach 60. XX wie-

**Tabela 13.2**  
Porównanie współczesnych modeli wolnej bankowości

Cechy	Nowoczesna wolna bankowość		Denacjonalizacja pieniądza	Nowa ekonomia pieniężna
	system Selgina-White'a	model Misesa-Rothbarda		
Jednostka pieniężna	kruszec jako pieniądź ostacyczny, pełniący funkcje mierzalną wartość i środka płatniczego; banknoty wymienne na złote monety; możliwe pewne odsunięcie wymiany w czasie	kruszec jako pieniądź ostacyczny i miernik wartości; banknoty stanowią jedynie substytut złota; pełna i natychmiastowa wymienialność banknotów na złoto	fiducyjne prywatne jednostki pieniężne jako odrębne środki płatnicze; kursy wymiany między jednostkami; emitent określa własną jednostkę obrotową na podstawie kosztów towarów	brak pieniądza w postaci materialnej; jednostka obrachunkowa oparta na kosztyku towarów; jako środek płatniczy występują rozmaite jednostki prywatne; dominacja rozliczeń bezgotówkowych
Monopol emisyjny państwa	brak	brak	brak	brak
Bank centralny	może działać jako jeden z wielu podmiotów rynkowych	brak	może działać jako jeden z wielu podmiotów rynkowych	może działać jako jeden z wielu podmiotów rynkowych
Regulacje	brak	obowiązek utrzymania sytuacji procentowej rezerwy, postregulacyjny jako przepis ogólny	brak	brak
Mechanizm zapewnienia stabilności systemu pieniężnego	nadmierzona emisja niemożliwa wskutek kosztów emisji pieniądza przez banki oraz wskutek stałego (realnego) popytu na jednostki pieniężne i przyjętych przez bank zasad okrycia emisji; nadmiar wyemitowanych jednostek wraca do danego banku i uszczupla pożądany poziom rezerw, wymagając tym samym dostosowania	stuprocentowa rezerwa w odniesieniu do wkładów na żądanie; zasób złota jako ograniczenie emisji; konkurencja między bankami	konkurencja rynkowa; niesolidni emitenci eliminowani z rynku; podmioty gospodarujące potrafią zawsze ocenić wartość danej jednostki i porównać ją z innymi; znaczenie monitorującej roli mediów i dostępu do informacji	rozdzielenie funkcji środka płatniczego i jednostki obrachunkowej; brak regulacji prawnych powodujących zakłócenia i nieefektywność

Źródło: opracowanie własne.